

Joanna Zuchewicz

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

RACHUNEK KOSZTÓW W PRAKTYCE MIKRO I MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTW

1. Wstęp

Rachunek kosztów odgrywa istotną rolę w efektywnym zarządzaniu przedsiębiorstwem, szczególnie w warunkach gospodarki rynkowej oraz rosnącej konkurencji.

W literaturze przedmiotu do podstawowych zadań rachunku kosztów zalicza się:

- zapewnienie wiarygodności, bezbłędności i kompletności dowodów kosztowych,
- dostarczenie danych liczbowych, charakteryzujących koszty przedsiębiorstwa w odpowiednich przekrojach na potrzeby zarządzania,
- tworzenie kosztowej bazy danych,
- zapewnienie informacji dotyczących kosztów i efektów oraz kosztów i korzyści umożliwiających podejmowanie decyzji strategicznych, taktycznych, operacyjnych i specjalnych (dostosowawczych),
- tworzenie i utrzymywanie systemu pomiaru i obliczania kosztów, pozwalającego określić dolną granicę cen wyrobów i usług w różnych warunkach otoczenia i z zastosowaniem różnych czynników produkcji, będących w dyspozycji jednostki gospodarczej,
- wycenę zasobów i pomiar wyniku działalności,
- systematyczne informowanie menedżerów, w formie wewnętrznych budżetów i sprawozdań oraz raportów, w zakresie planowania i kontroli procesów gospodarczych, oceny działalności i pracowników za nią odpowiedzialnych, tak aby mogły służyć do podejmowania decyzji,
- dostarczanie informacji dla odbiorców zewnętrznych, głównie w postaci obligatoryjnych sprawozdań [1, s. 363].

Przedstawiona lista zadań jest listą otwartą, zmieniającą się w zależności od potrzeb zarządzania kosztami.

2. Rachunek kosztów w mikroprzedsiębiorstwach i małych przedsiębiorstwach

Małe przedsiębiorstwa stanowią część rzeczywistości gospodarczej nie tylko naszego kraju. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej¹ wyróżnia następujące typy przedsiębiorców:

- mikroprzedsiębiorca,
- mały przedsiębiorca oraz
- średni przedsiębiorca.

Mikroprzedsiębiorca jest zdefiniowany jako przedsiębiorca, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nie przekraczający równowartości (w zł) 2 mln euro lub którego sumy aktywów bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości (w zł) 2 mln euro.

W myśl ustawy za małego przedsiębiorcę uważa się takiego przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nie przekraczający równowartości (w zł) 10 mln euro lub którego sumy aktywów bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości (w zł) 10 mln euro.

Natomiast średni przedsiębiorca to taki, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników oraz którego przedstawione wielkości nie przekroczyły odpowiednio 50 mln euro.

Wyrażone w euro kwoty przelicza się na złote według średniego kursu ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski w ostatnim dniu roku obrotowego wybranego do określenia statusu przedsiębiorcy.

Jednak, bez względu na wielkość przedsiębiorstwa, menedżerowie firm szukają odpowiedzi na te same pytania:

- dlaczego często przegrywane są przetargi krajowe czy międzynarodowe?
- przy jakiej cenie kontrakt jest jeszcze opłacalny?
- jak wycenić zamawiane przez klientów różnorodne, dostosowane do ich potrzeb produkty czy usługi?
- czy opłaca się produkować jednostkowe sztuki?
- ile kosztuje modernizacja produktu?
- przy jakiej liczbie sztuk planowane nakłady na modyfikację produktu przyniosą zysk?
- czy liczba produkowanych serii ma istotne znaczenie kosztowe?
- w ilu maksymalnie zleceniach produkcyjnych powinno być wykonane zamówie-

---

¹ DzU 2004 nr 173, poz. 1807, art. 104-107; zm.: DzU nr 281, poz. 2777.

nie, aby stało się opłacalne?

- jak drogie są procesy produkcyjne realizowane w jednostce?
- co jest bardziej opłacalne: produkcja własna czy może produkcja poprzez kooperatorów?
- jaka jest rentowność poszczególnych produktów i usług oferowanych przez przedsiębiorstwo?
- jaka jest rentowność klientów oraz zleceń produkcyjnych?

Przedsiębiorcy zarówno mikro, jak i mali czy średni zgłaszają zapotrzebowanie w zasadzie na taką samą informację kosztową, umożliwiającą:

- rzetelną wycenę typowych produktów oraz produkowanych na specjalne zamówienia, wymagających dodatkowych modyfikacji,
- określenie odpowiedniego asortymentu produkowanych wyrobów czy świadczonych usług,
- określenie wysokości kosztów obsługi poszczególnych zleceń,
- określenie minimalnej liczby serii poszczególnych zleceń produkcyjnych;
- uzyskanie dobrego narzędzia w negocjacjach krajowych i międzynarodowych,
- uzyskanie danych o planowanych kosztach cyklu życia produktu,
- wskazanie na niewykorzystane moce produkcyjne,
- ustalenie planowanych kosztów wytworzenia oraz innych planowanych wielkości, niezbędnych w procesie podejmowania decyzji,
- wycenę wykonanych zleceń produkcyjnych oraz oszacowanie planowanego kosztu realizacji przyszłych zleceń, a także
- efektywne zarządzanie kosztami.

Informacja o planowanej rentowności zleceń produkcyjnych oraz rentowności klientów stanowi podstawę podejmowania decyzji m.in. dotyczących wysokości docelowego kosztu wytworzenia, pożądanego do zapewnienia rentowności przy danym poziomie cen, a także przyjęcia bądź odrzucenia zamówienia, decyzji cenowych czy też decyzji dotyczących rozmiarów produkcji, rozbudowy lub redukcji potencjału produkcyjnego.

Opierając się na klasyfikacji przedsiębiorców w polskim ustawodawstwie, swoje rozważania chciałam przedstawić na bazie badań przeprowadzonych w mikroprzedsiębiorstwach oraz przedsiębiorstwach małych, stosujących ewidencję zgodną z wymogami ustawy o rachunkowości². Badaniem zostały objęte 20 przedsiębiorstwa zarówno produkcyjne, jak też usługowe i handlowe, funkcjonujące na rynku jeleniogórskim, prowadzące rachunkowość w sposób uproszczony, stosujące w głównej mierze rachunek kosztów rodzajowych. Rachunek kosztów według miejsc ich powstawania wykorzystują jedynie jednostki handlowe, dysponujące kilkoma punktami sprzedaży. Koszty w zespole piątym są grupowane według poszczególnych ośrodków handlowych.

Badane jednostki, chcąc uzyskać odpowiedzi na wyżej postawione pytania, radzą sobie poprzez stosowanie rozbudowanej ewidencji kosztów według rodzaju.

² Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r., DzU nr 121, poz. 591, z późn. zm.

Ewidencja analityczna do syntetycznych kont kosztów rodzajowych bywa rozbudowana do trzeciego stopnia. Zdarza się, że na jednym urządzeniu księgowym z zespołu czwartego są w okresie sprawozdawczym ujmowane jedna czy dwie operacje gospodarcze. Następnie dane dotyczące kosztów importowane są z programu finansowo-księgowego do innych systemów, w których są grupowane w odpowiednich przekrojach, w celu dokonania ich analizy. Przykładową analizę wybranych kosztów rodzajowych w ujęciu za miesiąc oraz narastająco od miesiąca rozpoczęcia obrachunku jednego z badanych przedsiębiorstw usługowo-handlowych przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Analiza kosztów według rodzaju przedsiębiorstwa usługowo-handlowego

Analiza kosztów	Miesiąc sprawozdawczy	Narastająco od miesiąca rozpoczęcia obrachunku
CZYNSZ / DZIERŻAWA	8 593	140 480
Prowizja od obrotu towarów	4 086	66 861
Prowizja od obrotu usług	2 652	54 382
Opłaty stałe	147	2 147
Opłaty franchisingowe	1 314	9 734
Opłaty związane z działalnością kantorową	181	2 272
Opłaty związane z lotto	212	3 922
KOSZTY OSOBOWE	29 599	423 862
Wynagrodzenia ze stosunku pracy	22 201	337 067
Wynagrodzenia na umowę zlecenia	2 400	12 320
Wynagrodzenia – pozostałe i w naturze	328	2 305
Narzuty na wynagrodzenia – składki ZUS	4 207	64 569
Narzuty na wynagrodzenia – odzież robocza	464	7 601
KOSZTY SAMOCHODÓW OSOBOWYCH	3 329	39 303
Koszty zużycia paliwa i pozostałych materiałów	1 762	22 072
Koszty napraw samochodów	147	371
Amortyzacja środków transportu	1 421	15 628
Ubezpieczenia majątkowe – samochody	0	1 232
Leasing samochodów	0	0
KOSZTY ADMINISTRACYJNE	2 238	48 747
Zużycie materiałów biurowych	245	7542
Zużycie pozostałych materiałów – biuro	800	1 099
Opłaty pocztowe i kurierskie	45	1 565
Opłaty za telefon	1 149	19 812
Koszty TAXI	0	9 836
Opłaty lokalne i paropodatki	0	8 893
MATERIAŁY POMOCNICZE I ŚRODKI CZYSTOŚCI	5 895	88 967
Zużycie wewnętrzne towarów	186	2 319
Zużycie opakowań jednorazowych	0	1 735
Zużycie środków czystości	213	7 254

Zużycie materiałów do kas fiskalnych	0	4 245
Zużycie materiałów pozostałych	5 496	73 415
POZOSTAŁE KOSZTY	2 589	46 857
Koszty dostaw towaru	32	569
Mycie obiektów	0	2 400
Pozostałe usługi obce	41	173
Ochrona mienia	1 000	10 000
Konwój	0	0
Czynsz, najem, dzierżawa – pozostałe	1 486	17 842
VAT nie podlegający odliczeniu	0	80
Pozostałe koszty	30	15 793
OPLĄTY BANKOWE	8 621	146 599
Opłaty bankowe	465	6 587
Opłaty związane z kartami VISA	8 156	140 012
KOSZTY OBSŁUGI PRAWNEJ I PODATKOWE	4 420	47 508
Usługi prawne	250	2 000
Oplata za prowadzenie ksiąg	3 928	41 494
Pozostałe usługi księgowo	0	0

Źródło: opracowanie własne.

W podobny sposób mikroprzedsiębiorcy i mali przedsiębiorcy dzielą i ujmują pozostałe koszty operacyjne oraz koszty finansowe.

Jednak nawet rozbudowany rachunek kosztów rodzajowych jest niewystarczający do uzyskania kompletnej informacji kosztowej przedsiębiorstwa. Analizowane jednostki dokonują ewidencji w programie finansowo-księgowym w zespole dziwiątym (pozabilansowym), szeregu istotnych dla procesu podejmowania decyzji, wielkości o charakterze wartościowym oraz ilościowym, w szczególności zaś dotyczą:

- struktury i wielkości sprzedaży poszczególnych grup wyrobów (w zł i szt.),
- struktury i wielkości sprzedaży świadczonych usług (w zł i liczbie wykonanych usług),
- zrealizowanych zleceń produkcyjnych w ujęciach ilościowym i czasowym,
- czasu pracy maszyn i urządzeń produkcyjnych,
- czasu pracy pracowników produkcyjnych itd.

Następnie dane ujęte na urządzeniach księgowych są importowane do innego systemu, w którym grupuje się je w odpowiednich przekrojach i analizuje również w ujęciu za miesiąc sprawozdawczy oraz narastająco od miesiąca rozpoczęcia obrachunku. Ponadto badane są dynamika wyszczególnionych grup kosztów oraz udział poszczególnych kosztów w kosztach ogółem oraz w przychodach ze sprzedaży wyrobów, towarów czy usług. Analizowane są również struktura i dynamika przychodów ze sprzedaży, pozostałych przychodów operacyjnych i przychodów finansowych. Niektóre jednostki ustalają marżę handlową na kilku interesujących je płaszczyznach. Przykład ustalania marży handlowej przedsiębiorstwa świadczącego

oprócz działalności handlowej także działalność gastronomiczną, np. w postaci baru typu bistro, przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Przeglądowa analiza przychodów i kosztów baru typu bistro

Przeglądowa analiza	Miesiąc sprawozdawczy	Narastająco od miesiąca rozpoczęcia obrachunku
Zakupy towarów handlowych do baru	0	0
Stan towarów handlowych w barze na koniec miesiąca	0	0
Sprzedaż – gastronomia	5 425	60 464
Wartość sprzedanych towarów w cenie zakupu	0	0
Zużycie materiałów i półproduktów do gastronomii	889	17 269
Zrealizowana marża handlowa I	4 536	43 195
% marży handlowej netto I	83,62%	71,44%
Wartość towarów przeterminowanych i uszkodzonych	0	0
Zrealizowana marża handlowa II	4 536	43 195
% marży handlowej netto II	83,62%	71,44%
Zużycie opakowań jednorazowych – bar	0	1 735
Wynik operacyjny z tytułu prowadzenia bar	4 536	41 460

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przedsiębiorstwa.

Powyższe zestawienie nie zawiera danych kosztowych dotyczących środków czystości, energii, kosztów osobowych, gdyż są to wielkości dotyczące jednostki jako całości, których nie można jednoznacznie analitycznie podzielić według rodzaju.

3. Zakończenie

Na podstawie rachunku kosztów rodzajowych, najczęściej stosowanego w mikroprzedsiębiorstwach i małych przedsiębiorstwach, wspomaganego dodatkowymi wielkościami finansowymi i niefinansowymi, ewidencjonowanymi w programach finansowo-księgowych, przedsiębiorcy nie otrzymują odpowiedzi na wszystkie zadane pytania. Jednak wnikliwe poznanie skomplikowanej struktury kosztowej własnego przedsiębiorstwa jest niezbędne w celu podejmowania właściwych i skutecznych decyzji zarówno operacyjnych, jak i strategicznych.

LITERATURA

- [1] Kotapski R., *Koszty jako przedmiot zarządzania*, [w:] *Rachunkowość podmiotów gospodarczych w XXI wieku*, ZP Framax Sp. z o.o., Łódź 2000.
- [2] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU nr 121, poz. 591, z późn. zm.
- [3] Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, DzU nr 173, poz. 1807; zm. DzU nr 281, poz. 777.